

JONIMATTI JOUTSIJÄRVI

”makuuhuone nainen/ mies ja dog/ mukava mies”

Eino Santanen, *Punainen seinä*. Teos, Helsinki 2010. 80 s.

Muodollisesti Eino Santasen kolmas runoteos *Punainen seinä* asettuu samaan proosallis-visuaalisen runouden jatkumoon kuin Vesa Haapalan *Termini* (2009), Harry Salmenniemen *Texas, sakset* (2010) ja Janne Kortteisen *Paljain jaloin palavassa viinimarjapensaassa* (2010). Tässä väljässä muototyypissä runous lähestyy omilla ehdoillaan kertovaa proosaa ja rikkoo sitä konkreettisen runouden keinoin. Esimerkiksi ”Otteita Kimmo T:n pöytäkalenterista”, aukeamat joissa oikealla on vasemmanpuoleisen runon peilikuva (ei kuitenkaan sama teksti) sekä ”SÄ TIEDÄT” – runo, joka on aseteltu aukeamalle noiden sanojen muotoon – yhdistävät *Punaisen seinän* tähän trendiin. Mitään kirjaa tai runoutta ei kuitenkaan voi väkivallalla lukea trendin kautta, joten siirryn lukukokemukseeni.

Eino Santasen esikoiskirja *Kuuntele, romantiikkaa* (2002) loi vaikutelman kaupungin neutraaliin kerrostaloasuntoon aikuistuvasta nuoresta miehestä vieraantumisen ja ihmistymisen kamppailuineen. Tähän *Punainen seinä* on jännitteisessä suhteessa. Se ei ole millään muotoa minäpuhujan runoutta, vaan ikään kuin ulkopuolinen katse, joka on suunnattu tuon vieraan-

tumisen-ihmistymisen prosessin mahdollisiin ja sukupuolittuneisiin lopputulemiin: Kimmo Töistä, Riisuttu Mies ja Puettu Nainen, tai 82-vuotias pornonäyttelijä. Kaikki hahmot ovat epäaikuisia, vanhoja teinejä, joille angsti on työtä ja työ angstia. Mistähän ihmeestä luen kuitenkin kirjan läpäisevän lempeyden?

Puolipukeinen kokonaisvaikutelma

”Riisutun Miehen pään tilalle on vaihdettu kansatieteellisistä arkitoista löydetty kolkolla tavalla räjäjäinen, nimettömän säädettömän pää. Puettu Nainen, jonka lempinimi on Puettu Nainen, on kaikesta huolimatta puettu juuri kermanvärisen säätyläisneidon tapaan. Hänen salattu todellinen nimensä on piilotettu hänen lempinimettömiinsä.”

Lempeä inho – onko sellaista tunnetta? *Punaisessa seinässä* minusta on. Se ei ole vain inhokuva maailmattamme, ei vain analyttinen kritiikki sitä kohtaan, eikä vain sen puolustuspuhe, vaan kaikkea tätä ja jotakin muuta, tämän kaiken ulkopuolista.

Tunteen paino, intensiteetti, on *Punaisen seinän* tarkkailun ja ironian kohde sekä ilmaisullinen keskus.

Santanen hallitsee lauseensa ja useat säetekniikkansa, milloin kliinisesti, milloin roiskien, mutta mikään tekniikoissa ei tunnu liian itsetarkoitukselliselta tai leikkisältä suhteessa kielen tunteelliseen painoon. Kenties vahvinta teoksessa ovat Riisuttua Miestä ja Puettu Naista tarkastelevat proosarunot, hitautensa vuoksi. Vaikkakin yksi niistä, ”Kaipauksen ja intensiteetin tuotanto”, loppuu liian hätäisin lausein, jotka muuttavat runon ajan nopeaksi ja tapahtumisen yhdentekeväksi (intensiteetti puhkeaa). Lopetuslauseet ovat liian lopetuksellisia.

Kustantajan laatima esittely, joka ohjasi luentaani ainakin aluksi, painottaa ”toisen ihmisen kohtaamisen” teemaa. Aivan oikein, mutta kenties ylikorostaen. Esittelyn mukaan *Punainen seinä* on ”merkittävä ajan-kuvaus maailmasta jossa toisen ihmisen kohtaamisesta on tullut työtä”. Voi olla, että tullessaan työksi ”kohtaaminen” muuttuu välttämättä joksikin muuksi, tunteiden riistoksi.

Punaista seinää voi halutessaan lukea tietotyön tai biopoliittisen talouden kritiikkien rinnalla. En tiedä haluanko, vaikka Santasen runouden käsitteellinen haltuunotto prekaaristen subjektivaation prosessien, halutuotannon ja sukupuolittuneen tunne-energian teollis-kaupallisen

hyödyntämisen kautta tuntuu heidelmälliseltä. Luenta tosin sopii nyt, kun kirjoitan runokritiikkiä ilmaiseksi filosofiseen aikakauslehteen.

Punainen seinä on varsin yhteiskunta-analyttinen, epäsuorassa kritiikissään piilevästi lempeä kirja. Siinä on suora, persoonaton, kirjallisia persoonia luova lauseen paino. Jonkinlainen kirjoittajan läsnäolo, joka on etäistä sukua Santasen ihailmien Henri Michaux'n tai Marguerite Duras'n kirjoituksille. Kirjoittajan läsnäolo on juuri kirjan maailman ulkopuolinen voima. Kirjoittajan läsnäolo ei liity Eino Santaseen, vaan lukukokemukseeni, jossa runoissa kuvattujen ja toimivien hahmojen sekä tapahtumien taustalle muotoutuu merkityksetön mutta tuntuva kielellinen tietoisuus.

Tämä tietoisuus ilmenee esimerkiksi siten, että paikoitellen lukiessa roolit, jotka runoissa on ahdistavuuteen asti määriteltyjä ja muunneltavia, paljastuvatkin aukoiksi, joiden läpi voi kuvitella tai kieltää jonkin roolittoman, muodottoman ihmisenä olemisen tilan. Tätä tilaa voi kutsua ”kirjoittajaksi”. ”Kirjoittaja” on niin kuin ne valaistus-, äänitys- ja kuvausrakenteet, joiden jossakin elokuvan kohtauksessa tajuaa olevan katsojan (”minun”) paikalla, piilossa, mutta läsnä. Ja niin lukijakin on ”kirjoittajan” paikalla.

Siispä: Me ylläpidämme Riisuttua miestä ja Puettua Naista esittämällä niitä tai niiden (analyttista) katsojaa. Pornografisoitu ja pornografisoiva sukupuoli. *Punaisen seinän* kielen mahdollinen lempeys sanoo, että näin voikin olla, mihin ”kirjoittajan läsnäolo” tuntuu jättävän toteamatta, että mahdolliseksi tunnustaminen avaa kaikki muutkin mahdollisuudet.

Pornografisoitu sukupuoli, elämän tyypistyminen työelämäksi, ihmisen passivoituminen avuttomaksi silminnäkiäiseksi ja uhriksi

– tällaisia tapahtumia *Punaisessa seinässä* tarkastellaan viileällä myötuntoon taituvalla runoilijanäänellä, lempeällä tylyydellä. Tai pelkästään tarkastellaan – ehkä tunnetilat ovat lukukokemuksessani.

Kaikenlaisesta kuvientakaisuudesta huolimatta *Punaisessa seinässä* ei ihastuttavasti ole juurikaan metalyyrisyyttä. Silti, outoa kyllä, luen siitä juuri metatasoa, ”kirjoittajan läsnäoloa”. Sen kautta tulkitseen intensiteettiä, jonka Santasen lauseet tuottavat.

Intensiteetin tuotannon analyysi vaatii intensiteetin tuottamista: intensiteetti on ikään kuin kuumuutta, ja jos sitä lähestyy kylmin välinein, se katoaa.

Kimmo T:n surkeus ja hupsuus

Kimmo Töistästä kertova ”Nimi töistä” -osio on flarffaava tai muuten vain nykivä sirpalekertomus työelämän stressaavasta säteilystä arjessa tai vastaavassa muka-elämässä. Sen säemuotoisissa runoissa melko yleinen, avoimen turhautunut kieli (”makuuhuone nainen/ mies ja dog/ mukava mies/ saapumassa/ sopivasti joka paikkaan”) on paikoin hauskaa (”kädessä vereen sidottu käsi/ kädessä pun ankara sidottu kukka/ naisia täynnä sietämättömiä dog/ potkii koira”), vaikken ole varma, miksi turhautuneeseen runoon haluaisi palata. Ehkä silti haluaa. *Punainen seinä* on hetkittäin sukua Ihmebantun antihuumorille.

Kimmo Töistän kalenterimerkinnöiksi kehystetyt kolmisäkeet ovat ehkä kirjan viihtyisimpiä ja vitsikkäimpiä ja samalla salaa perinteisimpiä runoja. Myös ”SÄ TIEDÄT” on lähempänä perilyyristä vuodatusta kuin kirjan yleisvaikutelma. Ehkä runot jäisivät kertovassa kokonaisuudessa irrallisiksi ilman kehystään – toisaalta erilaisin

visuaalisiin kehyksin kokonaisuuteen voi liiankin helposti upottaa mitä tahansa siihen muuten kuulumatonta. *Punainen seinä* tekee tämän kaiken hyvin elegantisti: ”Hääruno Ruotsin prinsessalle! *Tää menis nyt tästä tähän! ja pahoinvois vain ihan vähän.*”

Toiston moneus

Monenlaiset toistorakenteet ovat Santasen kirjoituksessa erityisiä. Ne ovat metodeja, joilla kirjoittaja saa tehtyä tekstejä, mutta myös ilmaiskeinoja tietynmuotoisten tunteiden ja tilanteiden hahmottamiseen. Suurimmassa mittakaavassa tällainen toistorakenne on runosarja, joka jäsentää kirjoitustyötä ja lukemisen intensiteetin jatkumoa.

Eräs kiinnostava toiston muoto on tapahtumisen illuusiota tuottava virkkeiden variointi. Tässä yhden nelisäkeistöisen runon säkeistöjen alkusäkeet: ”Nopeutetussa videokuvassa kesäisiä ruhoja vastaanantomattomissa läjissä”, ”Valokuvassa aikalainen tekee nopeita päätöksiä ruhojen työllistämisen suhteen.”, ”Nopeutetussa videokuvassa yksinäinen ruho tulee vahingossa auton töytäisemäksi.”, ”Valokuvassa nopeutettu aikalainen jähmettyy hetkeksi osaksi aikaa.”

Viereisellä sivulla on samalta vaikuttava teksti peilikuvana, mutta virkkeet varioituvat edelleen. Näin hahmottuu maailma, joka toistaa, mutta ei pysy samana. Muodollisesti mitään ihmeitä ei tapahdu, rytmi on tasainen, intensiteetti tuotetaan tutun kaavan mukaan, ja se saa ällöttävimmätkin näyt ja tilanteet peittymään näennäisen toiston kokemukseen. Santasen runoissa maailma hahmottuu näin, mikäli puhuja vain kuvaa eli luo tilanteita, kommentoimatta: ”Autossa lähestyvä silminnäkiä tuijottaa epäuskoisena ja lähestyy.”